

STEMA LUI DAN AL II-LEA ÎN LEGĂTURĂ CU FAMILIILE HUNIADE ȘI OLAH

AURELIAN SACERDOȚEANU

În istoria poporului român sînt o seamă de chestiuni care constituie probleme greu de dezlegat datorită atît numărului mic de documente cunoscute pînă acum, cît și interpretării lor unilaterale. Între acestea, de pildă, s-a discutat mult originea din Țara Românească a lui Iancu de Hunedoara și stema lui — corbul cu inel în cioc, — cum și a lui Nicolae Olah. Cel dintîi a fost considerat doar un erou al creștinătății pe vremea înverșunatelor lupte antiotomane, iar al doilea a fost socotit numai ca o figură providențială pentru biserica catolică a Ungariei. Amîndoi lucrînd sub faldurile steagului maghiar, pentru istoriografia ungară veche părea de neconceput ca ei să aibă „o origine atît de umilă“, adică românească. De aici au izvorît atîtea interpretări eronate.

Nu ne este în gînd să atribuim acelor vremi idei și credințe care aparțin altor perioade istorice. Pe atunci coceptul de „națiune“, era privit mai mult din punct de vedere social. Ce interesa era omul și patria, pămîntul în care te-ai născut. Așa se explică de ce în mod unilateral Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare — care timp de o sută de ani succesiv au zăgăzuit înaintarea otomană în Europa — nu ca români au intrat în istoria universală, ci doar ca apărători ai întregii creștinătăți. Și au făcut aceasta apărîndu-și țara, patria lor, aducînd în același timp un substanțial obol patriei altora. Ca atare, ne poate fi îngăduit astăzi „să revendicăm și pentru noi — așa cum s-a spus, — aceste energii spirituale românești, care au îmbogățit patrimoniul cultural al altor neamuri“ (Ștefan Bezdechi).

În sprijinul înlăturării divergențelor de pînă acum cu privire la vechimea stemei cu corbul cu inelul în cioc, fac apel la un document sigilografic important. Acesta m-a obligat să reconsider și materialul documentar privitor la cele două familii românești în discuție și să explic înlănțuirea logică a faptelor.

Începem cu documentul cel nou. Nou numai în ce privește cunoașterea lui exactă.

1. Sigiliul lui Dan al II-lea. În istoriografia mai veche cu privire la sigilografie și heraldică au circulat, și mai circulă încă, păreri contrare a ceea ce spun documentele invocate. Acestea, o dată emise, au fost luate de bune și nu s-a mai încercat o revizuire a lor, înmulțindu-se astfel erorile de interpretare. De mulți ani, cercetînd unele aspecte ale începuturilor vieții de stat românești, ne-am izbit de numeroase nepotriviri între ce spun documentele contemporane și felul cum au fost ele prezentate și interpretate. Foarte rar s-au adus în sprijin și documente sigilografice, însă nici atunci nu au fost interpretate științific. Astfel, adesea am fost nevoit să revizuiesc documentele originale și am putut aduce rectificări importante. Și de data aceasta pot să atrag atenția asupra unor chestiuni neobservate pînă acum.

Este vorba de sigiliul privilegiului latin pentru brașoveni, acordat la 10 noiembrie 1424 de Dan al II-lea, domnul Țării Românești. Ioan Bogdan, publicînd și documentul, i-a descris și sigiliul cu diametrul de 9 cm, arătînd că în cîmpul sigilar avea „vulturul cu ciocul întors spre stînga și cu crucea în cioc“; tot el arăta mai departe „din legenda latină, cu niște litere foarte încurcate și acoperite de praf gros, am cetit la început DANVS VAIVODA TRANSALPINVS și la sfîrșit OMLAS“. Bogdan conchide că titlul complet „pare a fi † DANVS VAIVODA TRANSALPINVS [NEC NON DVX DE FVGARVS ET DE] OMLAS“. Subscrierea monogramatică este slavă: † Іоу Дѣнь Бѣверѣа мѣлостѣа божѣемъ гонѣподникъ¹.

¹ I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, I, București, 1905, p. 24; lectura legendei o consideră ipotetică (*Ibidem*, p. LVII). Documentul este reprodus în facsimil tot

Un alt editor al privilegiului, Gustav Gündisch², descrie același sigiliu în felul următor: „căuș de ceară; diam. 9,3 cm atârnat cu șnur roșu de mătase; în cîmpul sigiliului scut heraldic triumghiular în patru loburi ornamentate. În scut vulturul cu crucea în cioc, sus, la stînga, soarele. Inscriptia probabil în scris cirilic”.

Acest privilegiu are două redacții: una latină cu data 10 noiembrie 1424 (nr. arhivei 774) și alta slavă cu aceeași dată de lună și zi dar fără an (nr. arhivei 780), dar desigur fiind vorba de aceeași dată. Textul ambelor redacții a fost publicat de mai multe ori³.

Ioan Bogdan spunea că ambele privilegii au același sigiliu. De bună seamă a fost la mijloc o confuzie. În realitate de la redacția slavă sigiliul lipsește, ori poate s-a pierdut între timp. Fusesse atârnat cu șnur de mătase în două culori, negru sau maro închis și roșu închis, nerăsucit. Din mătasea neagră sînt numai urme foarte friabile la nodul de pe pergament, probabil calcinată de colorant. Aceeași situație și la varianta latină, unde mătasea roșie abia mai ține legătura cu sigiliul (v. fig. 1).

Descrierea sigiliului de la originalul latin făcută pînă acum, nu este nici completă, nici exactă. De aceea o reluăm. Sigiliul este rotund, 9 cm diam.; în cîmpul sigilar un scut triumghiular în care figurează un corb cu coada înfioată strîngînd cu ghearele un fragment de cracă; are capul spre stînga (conturnat) și ține în cioc un inel, totul înconjurat de frunzișul bogat al unui arbore al cărui trunchi se ridică în spatele corbului; pe laturile scutului patru loburi ornamentate, la baza primelor trei fiind incizate literele $\Lambda/N-A$ (în loc de $\Lambda/A-N=\Lambda_{III}$). În exergă legenda între unul și două cercuri perlate, cel exterior în linie continuă (v. fig. 2). A fost atârnat în același mod ca la originalul în redacție slavă.

N-am reprodus legenda la locul potrivit pentru că nu este de înțeles. De bună seamă că este scrisă în latinește, parțial în litere gotice care pot fi citite, parțial în ligaturi cărora deocamdată nu le pot da un sens; poate sînt chiar litere inverse ori întoarse. Nu pot deci obține nici un cuvînt care să-mi înlesnească o propunere de completare nici în lectură normală, nici inversă. Pornind de sus spre dreapta pare a se distinge: †... VOSH... ICVAS. SAP... VOIHS ... V... EV... OAOM... DIA. VODI... PHS D. Să fie: †S. DANOS D.G. VOIVODA ET DE TERRAE OMLAS ET FVGARVS TRANSALPINIENSIS DVX?

S-ar putea ca în parte legenda să fie și criptografiată; dar este tot așa de posibil să fie și greșeli de gravare.

De asemenea se poate ca legenda să fie scrisă și invers sau chiar cu litere întoarse, cum este în sigiliul mijlociu de la scrisoarea aceluiași Dan al II-lea către tirgovișteni, tot cu legenda latină: † YWAN DAN VOIVODA † (v. fig. 3, foto și în desen)⁴.

Dar, interesul deosebit al acestui sigiliu nu stă atît în legenda lui, scrisă neobișnuit, cît în imaginea din scutul heraldic. Este cunoscută discuția dacă în stema Țării Românești avem a face cu un vultur sau cu o acvilă. În sigiliul de față nu poate fi vorba nici de una, nici de alta. Ținînd seama de inelul din ciocul pasării și de pomul alăturat, el ne pune o problemă nouă, foarte interesantă, cu privire la iarăși mult discutata chestiune a posesiunilor românești din Transilvania, sau Nova Plantatio. Noi pe aceasta o socotim documentată prin imaginea heraldică a sigiliului lui Dan. Care este explicația?

Nu poate fi decît una. Cînd domnul Țării Românești a primit feudele ardelene în anumite condiții, acestea au alcătuit o jurisdicție proprie pusă sub observația unui membru al familiei domnești. E tot ce poate fi mai verosimil ca unul din aceștia să fi fost Radul I înainte de a fi domn, căruia să-i fi urmat fiul său Dan pînă a nu fi el însuși domn. Același rost îl va fi avut și Stan, fratele lui Mircea cel Bătrîn. Observ că această prezență peste munți, mai ales în ce privește pe Radul I, nu a generat, dar a putut întări tradiția despre „Negru-Vodă,” inversînd însă pozițiile.

Indiferent de această chestiune, cîrmuitorul posesiunilor adnexe a folosit o emblemă care nu era a dinastiei Țării Românești, dar nici nu se depărta prea mult de ea. Așa credem că a putut apărea corbul, pe care eu îl consider că-și are originea la Argeș. Apariția acestei figuri la Dan al II-lea este explicabilă atît ca atribut moștenit de la tatăl său, cît și ca semn de pretenție asupra acestor ținuturi, pe cînd pribegea el însuși prin Ardeal.

Păstrarea corbului în stema domnească a Țării Românești este deci o brizură în stema familiei domnitoare. Ea avea să deosebească apoi cele două ramuri principale ale ei, ajunse în poziții ireconciliabile, care pornesc de la arhegonii Dan I și Mircea cel Bătrîn.

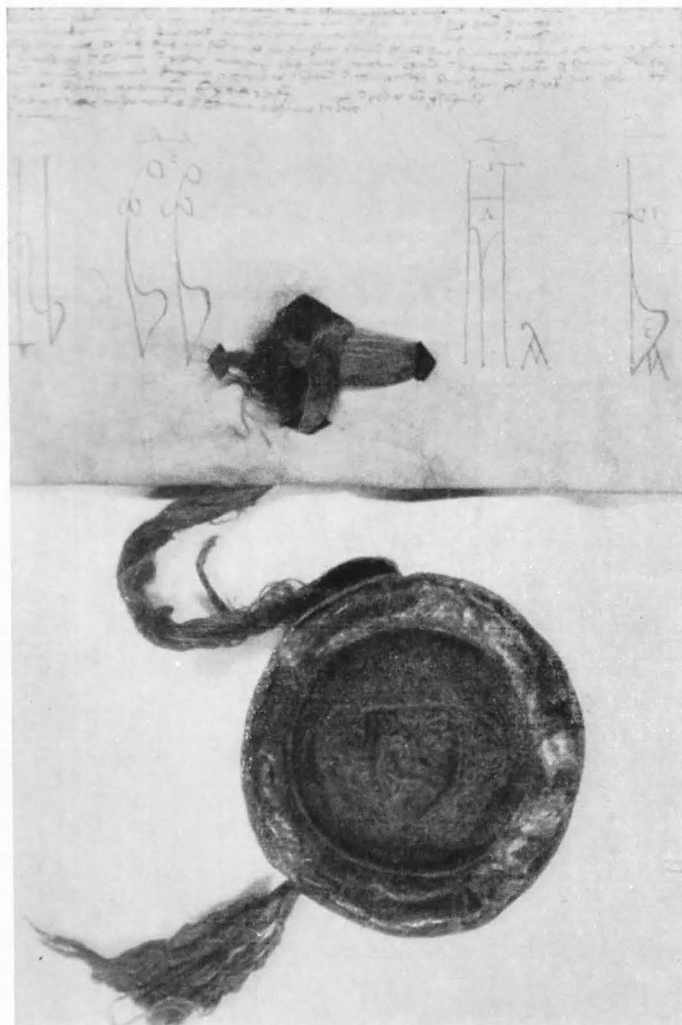
Cît privește inelul din ciocul pasării nu putem da acum o explicație. Ea trebuie căutată în tradițiile poporului, care au putut lua naștere înainte de întocmirea statului.

de I. Bogdan, *Album paleografic cuprinzînd douăzeci și șase de facsimile de documente românești din sec. XV*, București, 1905, planșa I.

² *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, IV, Sibiu, 1937, p. 222.

³ Ultima ediție, cu literatura precedentă, la G. Gündisch, *op. cit.*, p. 222–225 (nr. 1958–1959), aici cel slav fiind însoțit de traducere germană. Originalele se păstrează la Arhivele Statului – Brașov.

⁴ Arh. St. Brașov, nr. 3, I. Bogdan, *op. cit.*, p. 29 (nr. XIII) citise: † YOAN DAN VOEVODA.

Fig. 1. Privilegiul lui Dan al II-lea pentru brașoveni (1424), însoțit de sigiliul său.

Fig. 2. Sigiliul mare de la privilegiul lui Dan al II-lea către brașoveni (1424).

Fig. 3. a. și b. Sigiliul cel mic al lui Dan al II-lea în fotografie (A) și desen (B).

Fig. 4. Sigiliul lui Iancu de Hunedoara.

Fig. 5. Florin de aur emis în vremea lui Iancu de Hunedoara, guvernator.

Fig. 7. Dinar de argint emis de Matiaș Corvin.

Fig. 8. Groșite de argint, monedă emisă de Matiaș Corvin.

2. **Corbul cu inel în cioc al Huniazilor.** Viața și faptele lui Iancu de Hunedoara sînt cunoscute lumii întregi. Nu e necesar să stăruim asupra lor⁵. Amintim numai că în jurul originii neamului său două sînt punctele de vedere la care se raliază istoricii. După unii, Huniazii provin din Țara Românească, iar după alții că ar fi români de origine hațegă. Mărturiile istorice pe care le avem ne fac să credem că primul punct de vedere este mai aproape de adevăr, deși despre începuturi cunoaștem prea puține lucruri certe. Ceea ce este sigur ne arată actul din 1409 octombrie 18 prin care regele Sigismund, pentru merite strălucite, dăruiește lui Voicu „miles aulae“ (fiul lui Șerbu), lui Magas (Mogoș) și Radul frații lui, lui Radul, fratele tatălui său, cum și lui Ioan (Iancu), fiul lui Voicu, posesiunea Hunedoara. Acest Ioan va fi celebrul Iancu de Hunedoara. Domeniul acesta era atît de întins încît nu se poate presupune că putea fi dat unui nobil oarecare. Bonfini însuși recunoaște că părinții lui Iancu nu erau de neam obscur. Către aceasta duce și faptul că Voicu a avut două căsătorii, întâi cu Clara din neamul Szápolya, care făcea parte din marea nobilime a vremii, și al doilea cu Elisabeta de Mursina (Margine) nobilă din Densuș.

Voicu a avut doi fii: Ioan și Iancu, și două fete, Clara și Marina, fără să se știe precis din care soție au rezultat. Iancu a fost sortit unei cariere strălucite prin funcțiile în care a ajuns și prin lupta împotriva avalanșei turcești. Fiul său, Matiaș, va fi magnificul rege al Ungariei.

Nu despre acestea vrem să vorbim, ci despre legendele țesute în jurul nașterii lui Iancu. Una spune că Iancu ar fi chiar fiul natural al regelui — cum dubitativ o spune și Bonfini — apoi împăratul Sigismund, care ar fi dat viitoarei mame, o româncă, un inel de aur care să fie semn de recunoaștere a fiului cînd va fi în vîrstă să-l trimită la curte. După naștere mama s-a căsătorit cu un nobil. Acesta la o vîntoare, săgetase un corb care luase în cioc inelul cu care se juca micul Iancu. Această legendă excluzînd pe Voicu — atestat documentar ca tată al lui Iancu — rămîne să fie socotită ca o plăsmuire etiologică. Căci corbul și inelul sînt figuri heraldice a căror realitate nu poate fi contestată. Le poartă atît Iancu de Hunedoara (v. fig. 4,5,6) cît și regele Matiaș (v. fig. 7,8,9,10). Dacă ar fi fost simple ficțiuni, mai ales regele nu le-ar fi dat atîta amploare încît Bonfini a crezut că le poate atribui o origine romană. Prin această vechime însă Bonfini recunoaște originea latină a românilor, din care făcea parte regele însuși.

Stema lui Iancu de Hunedoara a fost fixată printr-o diplomă din 1453 a lui Ladislau Postumul, pe baza unei justificări concrete. În ea figura dominantă este tocmai corbul cu inel. Înlăturînd partea de ficțiune din legenda populară, stema aceasta poate fi explicată istoricește. Voicu sau tatăl său trebuie socotiți ca provenind din boierimea Țării Românești apropiată casei domnitoare. Originea ei am explicat-o mai sus.

Scutul scartelat și înclinat și coiful timbrindu-l în dextra presupun atît vechimea cît și lupta de cruciadă.

3. **Nicolae Olah și neamul său.** O figură de seamă a umanismului din secolul al XVI-lea a fost Nicolae Valahul (Românul) sau cum își zicea el în limba învățaților din vremea aceea, Nicolaus Olahus⁶. Despre acesta, un contemporan al său, umanistul Cynglus, arătîndu-i meritele de protector al literaților și erudiția din cărțile sale, spune că toate acestea sînt „cunoscute și apreciate de toți, fie că ținem seama de familia ta din care se trăgea și strălucitorul rege al Panoniei, Matiaș Corvin, ale cărui merite sînt slăvite pînă la cer, fie că ne gîdim la strălucita ta situație atît eclesiastică, cît și civilă, rămînem încredințați că în vremea noastră nu se poate găsi ceva mai nobil, mai de seamă, mai vrednic de laudă, decît aceste lucruri“ căci „tu ești deopotrivă și istoric și poet plin de podoabe și prea sfînt cap al bisericii și foarte înțelept sfetnic al tronului“.

⁵ Despre Iancu de Hunedoara și despre Corvinești s-a scris o bibliotecă întreagă. Cea mai largă prezentare a epocii la Fraknói Vilmos, *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*, Budapest 1896 (*A Magyar nemzet története*, IV, sub redacția lui Szilágyi Sándor). Teodor Popa, *Iancu Corvin de Hunedoara*, Hunedoara, 1928; I. Lupaș, *Voevodul transilvan Ioan Huniade „Fortissimus athleta Christi“*, în „Studii, conferințe și comunicări istorice“ II, Cluj, 1940, p. 79–101. Cu unele revizui: Idem, *Der siebenbürgische Woiwoda Johannes Huniades – „fortissimus athleta Christi“*, în *Zur Geschichte der Rumänen*, Sibiu, 1943, p. 134–153. I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, „Cercetări istorice“ IV, I, (1928), p. 65–276, cu bibliografie bogată dar de folosit cu control. Camil Mureșan, *Ioan de Hunedoara și vremea sa*. Editura tineretului, 1957, 204 p. (Pagini din istoria patriei).

⁶ Bibliografia veche și nouă privitoare la Nicolae Olahus este foarte bogată, el ocupînd un loc de seamă atît în lucrări speciale cît și generale. Ne mărginim să arătăm ceva numai din preocupările românești. I. Lupaș, *Doi umanisti români în secolul al XVI-lea*. Acad. Rom. Mem. Sect. Ist. s. III, tom. VIII (1927–28), p. 117–145+2 pl. Reprodus, cu unele modificări, în „Anuarul Institutului de istorie națională“, Cluj, IV (1926–1927), p. 337–363, fără pl.; de aci și în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 89–108, cu pl. dar fără anexe. Idem, *Der erste Humanist aus rumänischen Gebiet, Nikolaus Olahus aus Hermannstadt (1493–1568)*, în „Siebenbürgische Vierteljahrschrift“ LXIII (1940), p. 216–228; reproduc în *Zur Geschichte der Rumänen*, Sibiu, 1943, p. 186–198; rezumat: *Cel dintîi umanist român, Nicolae Olahus din Sibiu (1493–1568)* în „Studii, conferințe și comunicări istorice“, II, Cluj, 1940, p. 151–160. Șt. Bezdechi, *Încercările poetice ale lui Nicolaus Olahus*, „Transilvania“, 1928, martie; Idem, *Nic. Olahus despre români*, ibidem, mai; Idem, *Epitaful lui Erasmus de Nic. Olahus*, ibidem, iulie-august; Idem, *Nicolaus Olah și cultura elenă*, „Societatea de miine“, 1928, mai; Idem, *Familia lui Nicolae Olahus*, „Anuarul Instit. de istorie națională“, V (1928–1930), p. 63–85; Idem, *Poeziile lui Nicolaus Olahus*, în vol. omag. *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpedatu*, București, 1936, p. 61–81; Idem, *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*. Cuvînt înainte de prof. I. Lupaș, Editura RAM., Aninoasa-Gorj (1939), 128 p. (Cuprinde studiile precedente revizuite). Corneliu Albu, *Olahus și Erasmus*, „Magazin Istoric“, I, nr. 4 (1967), p. 23–31.

Fig. 6. Stema conferită lui Iancu de Hunedoara, prin diploma din 1453.

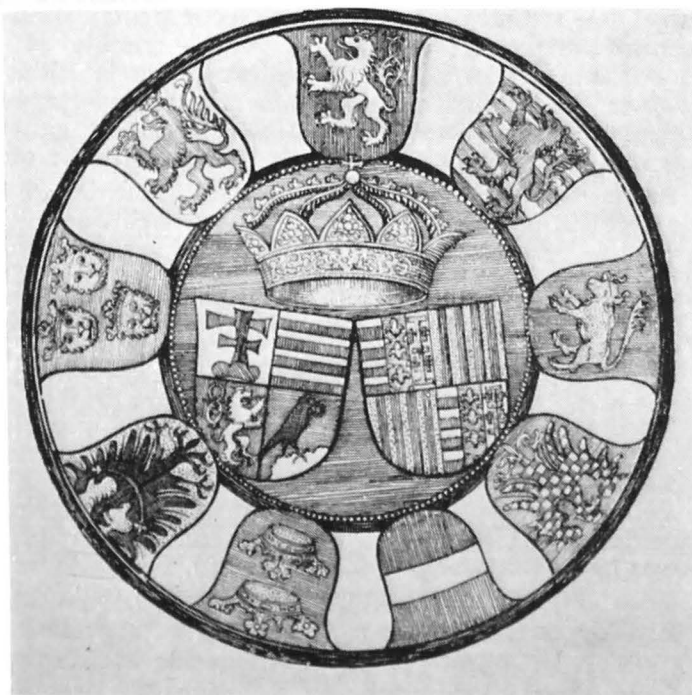

Fig. 9. Stema regelui Matiaș Corvin, după cronica lui Thurócz de la Augsburg, din 1488.

Cine era acest Nicolae Olah și de unde venea el? Unele informații le putem culege de la el însuși, căci nu s-a rușinat niciodată să-și arate originea și trecutul: „*Maiorum genuit me Transalpina tellus — stemmate praeclaro*“ (Țara de peste munți a străbunilor m-a născut dintr-o viță prea vestită). Țara Românească era pentru el *patria mea paterna* în timp ce în Ungaria „doar oaspe eram“ (*ast hic velut hospes eram*). Aceasta e ideea centrală a mărturisirilor sale și adesea revine asupra ei. Într-o scrisoare spune că-și aduce aminte că tatăl său se născuse din singele lui Dracula, voievodul Valahiei (*Memini ego patrem meum, qui erat ortus ex sanguine Dracula voyvodae Valachiae*), iar în altă parte, vorbind despre Mihnea cel Rău, spune că-i era „apropiat prin sînge poate prin neamul Dăneștilor“ (*Mihne, propinqua nobis junctus sanguinis necessitudine, utpote Danorum gente*), dar în testamentul său din 1564 el arată pe Mihnea ca unchi după tată (patruus), de la care avea un inel cu vultur (?) pe care îl lăsa împăratului Maximilian. În sfîrșit, în diploma de înobilare, împăratul amintește între antecesorii săi și pe Iancu de Hunedoara, tatăl ilustrului rege Matiaș (*inter quos et Ioannes Hunyade, inclyti regis Mathiae pater*). Aici împăratul spune chiar mai mult. Anume că „din informații demne de încredere am cunoscut că tu îți tragi originea din neamul străvechi al voievozilor românilor“ iar tatăl, Ștefan Olah, era chiar din neamul voievozilor Dracula, Mihnea și Mircea (*fide digna relatione edocti sumus, te ab ipsis vetustissimis gentis Valachorum Principibus originem ducere; Patre natus Stephano Olaho vero prestanti... Principes nempe Draculyae, Miychniae, Myrtsche voivodae fuerint*).

Pe lângă aceste informații sporadice din opera lui Nicolae Olah putem culege și altele, care nu ne expun la contradicții. Astfel, bunicul său se numea Manzilla (Măncilă, Mînzilă sau Mațil) de Argeș care s-a căsătorit cu Marina, sora lui Iancu de Hunedoara. Din această căsătorie au rezultat mai mulți copii dintre care pentru doi ne dă și numele: Stanciul și Stoian alias Ștefan. Stanciul are doi fii, Dan și Petru, în timp ce Stoian, căsătorit cu Barbara Hunszar, „m-a născut fii pe mine și pe Matei iar fiice pe Ursula și Elena“ (*Stojan hoc est Stephanus... me et Matthaeum filios, Ursulam et Helenam filias genuit*).

O dată cu aceste informații Nicolae Olah mai arată motivele fugii părintelui săi din Țara Românească. Mai întîi spune că Dracul voievod a alungat din țară o parte din Dănești, iar pe alții i-a ucis. Aceasta pe vremea cînd Iancu de Hunedoara era voievod în Transilvania, deci în anii 1441—1445. Totodată mai adaugă, că pe vremea cînd Drăculea a ajuns voievod, a decapitat pe unchiul său Stanciul, în timp ce fratele acestuia „încă băiat“ (*paene puero*) a fugit la regele Matiaș (1458—1490), în a cărui oaste s-a înrolat. Regele a vrut să-l facă domn în Țara Românească dar el, preferînd viața liniștită, nu primește și rămîne la Sibiu unde se și căsătorește, la o vîrstă destul de înaintată.

Cu alt prilej, Nicolae Olah, vorbind despre tatăl său, arată că ostășea sub regele Matiaș (În *Hungaria*, 56, el arată că comiții Ioan Bornemissa și Ambroziu Sarkan *cum patre una sub rege militabant*).

Din alte izvoare istorice știm că pe vremea uneia din căsătoriile lui Matiaș Corvin, Ștefan (Stoian) Olah stringea vite de pe la Secui pentru nunta regelui. Chiar dacă pentru această nuntă admitem data ultimei căsătorii — 1476 — trebuie să credem că Ștefan era atunci un bărbat în toată firea. Iar dacă avem în vedere că pe la 1505 ajunsese jude regal la Orăștie, că la 1520 „era deja girbovit de bătrînețe“ (*senio jam est confectus*) și că la 1522 își făcea testamentul, trebuie să credem că era un om bătrîn. Nu-i cunoaștem anul morții. Deci întrebarea care se pune este să putem deduce timpul cînd s-a născut el și prin urmare și tatăl său Manzilla.

În general, Nicolae Olah era bine informat despre întîmplările din Țara Românească. Astfel, știe despre Mihnea cel Rău, „rudă de aproape cu noi“, că a fugit la Sibiu cu soția, cu fiul Mircea și cu o fată, pe care mai tîrziu a luat-o de soție voievodul Moldovei, și că a fost ucis de Demetrius Iaxit (i.e. Iacșici), de națiune sîrb (Rascianus). De asemenea cunoaște raporturile existente între turci și boierimea munteană în vremea cînd era el la Bruxelles. Tot atunci era în corespondență cu voievodul Țării Românești Radul de la Targawystya, care nu e altul decît Petru de Argeș, văr după tată (*Hungaria*, 68) „unchiul său“ de la care deține informația despre tentativa nereușită de a lua domnia țării, dar la care nu va renunța.

Fiind vorba de trei generații, acestea ar umple o sută de ani. Dar cum perioada de holtei a lui Stoian a fost îndelungată, e de așteptat ca, între nașterea lui și a fiului său Nicolae, să se depășească mult media de 30 ani. Așadar Stoian s-a putut naște înainte de 1450 iar Manzilla, tatăl său, cel puțin pe la 1420. În consecință căsătoria lui Manzilla cu Marina — sora lui Iancu de Hunedoara — a putut avea loc pe vremea uneia din intervențiile ostile ale lui Iancu Huniade împotriva lui Vlad Dracul (1442 sau 1446). Manzilla va fi fost atunci unul din protejații lui Iancu, pe timpul cînd acesta era voievod al Transilvaniei.

Față de puțînatatea izvoarelor istorice referitoare la perioada în care au trăit antecesorii lui Nicolae Olah și ținînd seama de oscilațiile în folosirea termenilor de rudenie a acestuia, este greu să se spună ceva categoric. Totuși există premisele care pot duce la o rezolvare acceptabilă. Înainte de a trece la aceasta mai pot aduce două documente care vin în sprijinul ei.

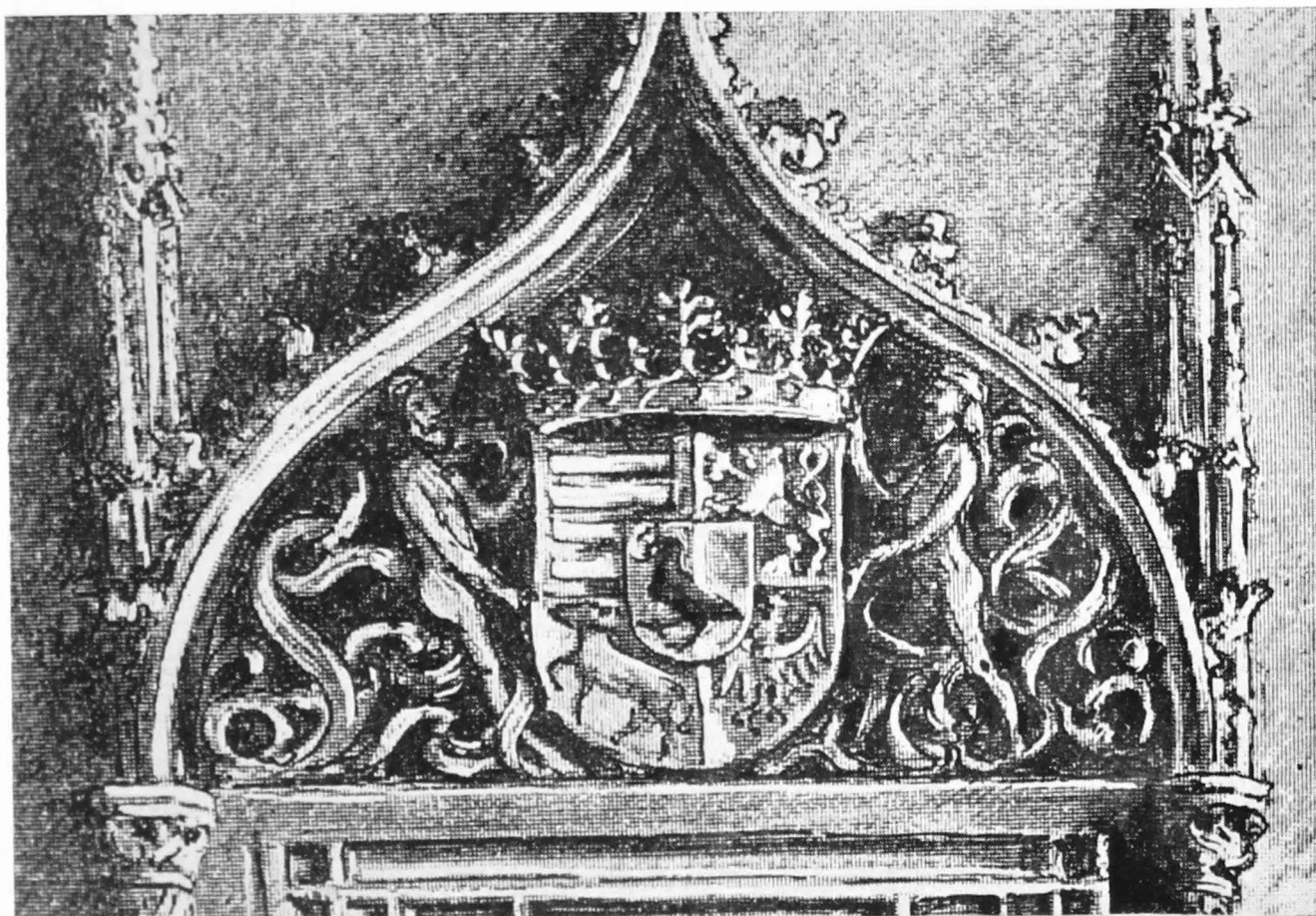

Fig. 10. Stema sculptată a regelui Matiaș Corvin.

Mai întâi este însăși stema lui Nicolae Olah. În insignia de la portretul său din 1560, pe banda scutului heraldic se arată ca figură onorabilă un licorn alergând spre dreapta. Ținând seama de dragonul lui Vlad Dracul, nu încapе nici o îndoială că heraldic aici avem de-a face cu schimbarea unei figuri himerice cu alta. Pentru un ierarh al bisericii dragonul sau dracul nu putea fi o mobilă heraldică.

În al doilea rînd ni se poate îngădui o presupunere. Nicolae Olah spune că bunicul său a avut doi fii pe care îi numește, dar a mai avut și alții, pe care îi trece sub tăcere, fie că nu le-a știut numele, fie din alte motive. Credem că a dat numele numai ale acelor care într-un fel sau altul au fost în legături politice cu Transilvania. Între acești „alții“ poate figura și Radul Mașil șetrar amintit într-o carte din 12 septembrie 1523 a lui Vladislav voievod. Între Manzilla și Mașil identitatea de nume credeam că este evidentă⁷.

În concordanță cu mărturiile istorice arătate pînă acum credem că putem vedea în genitorul comun pe Vlad Dracul. În consecință spița neamului lui Nicolae Olah este cea din schema genealogică alăturată (v. tabela).

Pentru înțelegerea acestei spițe avem de dat unele lămuriri.

Referirea la Dănești și Drăculești și la interminabilele conflicte dintre ei, arată că Nicolae Olah cunoștea bine evenimentele din sinul familiei sale, căci cele două ramuri ale aceleiași familii domnești curg din genitorul comun Radul voievod, tatăl lui Dan I și al lui Mircea cel Bătrîn.

Pe Manzilla, Vlad Dracul îl va fi zămislit în timpul pribegiilor sale în Transilvania și mai departe. Probabil că n-a fost recunoscut de tatăl său ori va fi rămas între străini în vremea cînd acesta ajunsese domn și avea copii legitimi.

⁷ Nu știm pe baza căror documente în *Lista dregătorilor* din S.M.I.M., IV, 1960, p. 569 este trecut în rîndul logofeșilor lui Radu de la Afumați; în documentele citate nu figurează Mașil, iar lista nu cuprinde și șetrarii.

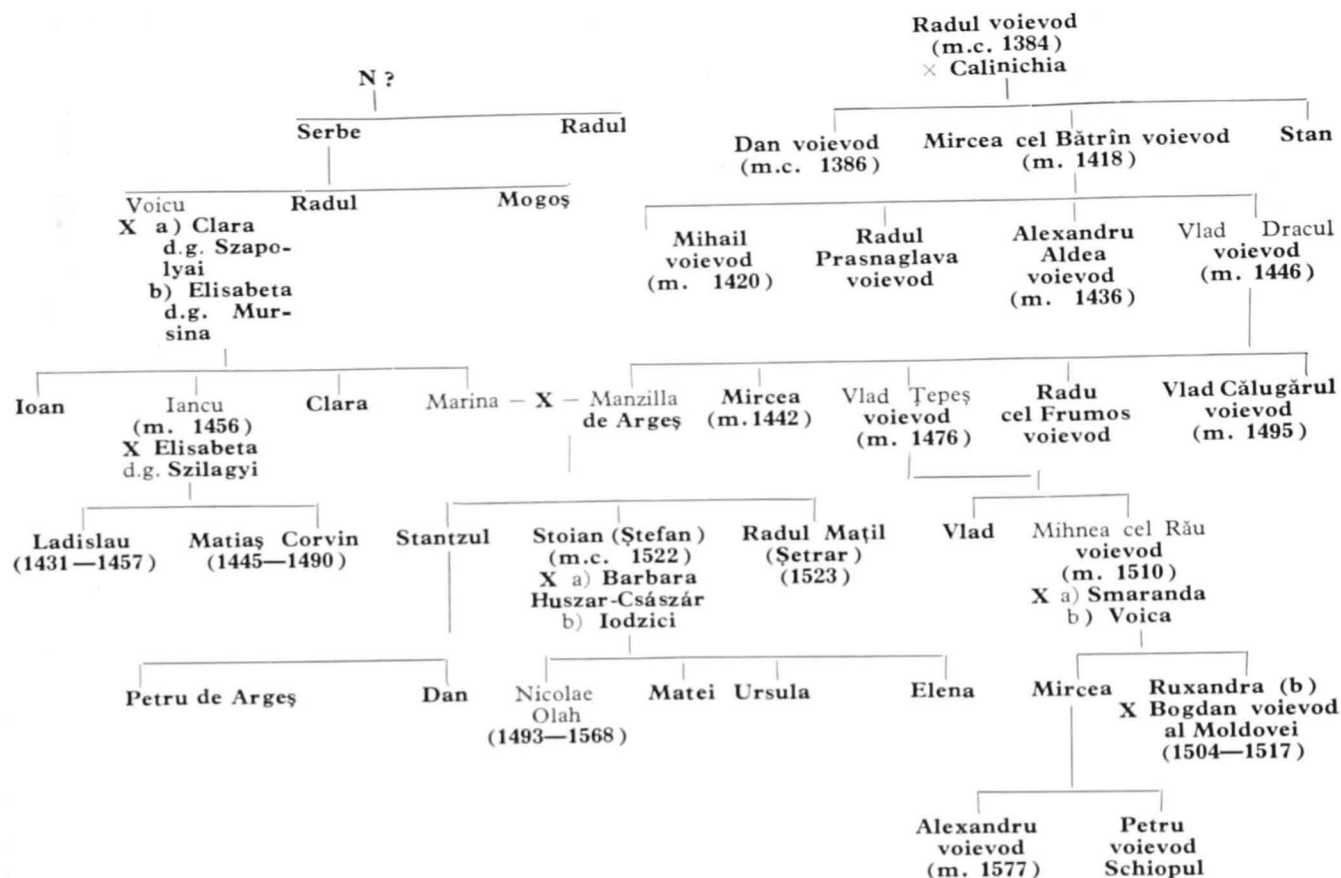

Tabla înrudirii neamurilor Huniade și Olah cu Basarabii

Bastarzii n-au format niciodată o problemă. Situația lor juridică era stabilită și niciodată contestată. În vremea de care ne ocupăm era pretutindeni la ordinea zilei. În Țara Românească, unde domina dreptul senioratului, dreptul bastarzilor intra în egală competiție pentru succesiune la domnie.

Mihnea cel Rău s-a declarat consecvent „fiul marelui Vlad voievod“, adică al lui Vlad Ţepeș. Cronica țării îl considera însă „feciorul Drăcii armașul din Mănești“, ca și în „Viața lui Nifon“. În consecință îi este fiu nelegitim.

Legătura cu Argeșul este arătată de Nicolae Olah, de două ori: Manzilla este de Argeș, deci aici își avea domeniul său principal, iar Petru este și el de Argeș. Dacă pentru acesta calificativul poate veni din călugăria lui de la Argeș, trimiterea lui acolo trebuie pusă în legătură cu vreo moșie personală apropiată. Și Măneștii lui Dracea armaș sînt pe acolo unde Vlad Ţepeș nu va fi întirziat să călătorească cu plăcere.

Diploma de baron amintind înrudirea lui Nicolae Olah pe de o parte cu Dracula, Mihnea și Mircea, iar pe de alta cu Iancu de Huniade și Matiaș Corvin se referă la cei mai apropiați și siguri membri ai familiei sale, care în nici un fel nu puteau fi contestați de cancelaria imperială.

Aceștia sînt antecedenții lui Nicolae Olah. Cine este el însuși?

Vitalitatea nativă, educația în familie și meticulozitatea pe care o punea în tot ce i se cerea, au făcut ca el, Nicolae Valahul, să aibă o ascensiune excepțională chiar față de cei mai excepționali contemporani. Astfel, după învățătura inițială pe care și-o cîștigă la Sibiu, la 17 ani trece la colegiul din Oradea unde capătă cele dintîi cunoștințe umaniste aprofundînd limba latină și rudimente de greacă, iar la 19 ani devine paj la curtea regelui Ladislau. Intră apoi în cler și devine secretarul episcopului din Pécs, iar la 25 de ani protopop în Komaron. Dar cariera eclesiastică la care rîvnea se oprește pentru cîtva timp, în 1526 fiind luat secretar al regelui Ludovic și al reginei Maria. După moartea tragică a regelui la Mohács, întovărășește pe regina văduvă în peregrinările sale, iar după stabilirea ei la Bruxelles, ca guvernatoare a Țărilor de Jos, îi va fi secretar (1531—1542), apoi cancelar al fratelui ei, regele Ferdinand, în care calitate devine episcop de Zagreb, apoi de Egger și în sfîrșit arhiepiscop de Strigoniou și primat al Ungariei în

Præsulis effigiem quisquis depinxit OLAHI,
Vicit Apellæam sedulus arte manum:

Fig. 11. Nicolae Olah, după o lucrare a lui tipărită la Viena în 1560.

1553, în care cinste va rămîne pînă la moarte. În aceste împrejurări a fost și în apropierea marelui împărat Carol Quintul, fratele Mariei și al lui Ferdinand.

Meritele lui Nicolae Olah au fost recunoscute de toți, nu numai prin funcțiunile de încredere care i s-au încredințat, ci și prin onorurile pe care le-a obținut. Astfel regele Ferdinand, acum împărat, în 1558 îi acordă rangul de baron al imperiului, cinste de care nu se bucurase nici un român înaintea lui.

După opinia umaniștilor contemporani, vlăstarul Argeșului nostru era „*optimus et eruditissimus omnium doctorum patronus*“. Această opinie nu e dezmințită prin nimic din tot ce a făcut și creat Nicolae Olahus. A cultivat limba grecească pînă într-un atît încît putea să compună și versuri în această limbă. Limba latină îi era familiară și fin nuanțată după cum o dovedește întreaga sa operă păstrată. Prietenie cu numeroși umaniști din acea vreme a avut, între care în primul rînd aceea cu cel mai de seamă dintre ei, Erasmus din Rotterdam (m.1536), care trăia la Basel (Bâle). În sfîrșit, a sprijinit pe oricine a cultivat literele, chiar dacă uneori avea îndoieli despre valoarea literară sau caracterul moral al vreunuia dintre ei. Cel mai pur umanism răsare din fiecare rînd scris de el în proză sau în versuri. „*Cată-n culori mai frumoase a-mbrăca tot ce ceasul din urmă — va fi adus pentr-orice slab și sărman muritor*“ spune el lui Logus, care mai veștejea memoria unuia care fusese executat; deci „*la ce bun pe acest chinuit prin torturi așa crunte — Să-l ocărăști așa crud*“ căci, „*E o cruzime prin vers pe cei fără viață să-i sfișii — Și să mai batjocorești leșu-ngropatului om*“.

Toate acestea arată că Nicolae Olah are dreptul să figureze în templul Muzelor, iar noi să ne mîndrim cu acest vlăstar înstrăinat, dar care nu și-a uitat locurile natale și strămoșii.

Cele scrise mai sus nu au scopul să revendice numai pentru poporul român cele două figuri proeminente care au activat în sinul altor națiuni. Nici să nege drepturile pe care le au asupra lor acele națiuni. Cercetarea vieții lor a fost necesară spre a lămuri — pornind de la o emblemă afișată întîmplător pe un sigiliu — un aspect major dintr-o perioadă mai obscură a istoriei poporului nostru. Apariția corbului cu inel în cioc la Dan al II-lea pune capăt legendelor create în jurul acestei figuri, care devine astfel un alt semn al casei domnitoare din Țara Românească, stabilită la Argeș.

Și corbul Huniazilor este corbul Argeșului, adoptat cînd s-a făcut sciziunea în familia Basarabilor. El a fost folosit de Manzilla de Argeș, soțul Marinei Huniade, de la care a trecut la Mihnea cel Rău, de unde, prin fiul său Mircea, a ajuns și la Petru Șchiopul, domnul Moldovei.

Acestea toate explică apariția corbului în stema Țării Românești. Apărut într-o vreme cînd se vorbea în rebusuri și lumea se înțelegea prin semne heraldice, corbul va dăinui vreme îndelungată înmulțindu-și aplicarea și lărgindu-și conținutul simbolic.

RESUMÉ

L'auteur a eu l'occasion d'étudier les armoiries plutôt insolites d'un sceau de Dan II, voïvode de la Valachie de 1421 à 1431, et de constater qu'ils représentent un corbeau tenant un anneau dans son bec ainsi qu'un arbre a riche couronne. Ce signe héraldique est le symbole de l'autorité sur les contrées de Transilvanie accordées comme fiefs aux princes de la Valachie et connues sous la dénomination de Nova Plantatio. Il s'agissait en réalité d'une juridiction autonome mise sous l'autorité de certains membres de la maison régnante de Valachie. Ces nouvelles armoiries au corbeau ne sont qu'une brisure dans les armoiries de la dynastie des Basarab, qui avaient comme principale figure héraldique le vautour, et elles deviennent pour Dan II des armoiries de prétention.

Néanmoins, ce signe héraldique, le corbeau tenant l'anneau dans son bec, se retrouve sur les armoiries de Ianco de Hunedoara, l'héros de la chrétieneté, et de Matyas Corvin, roi de Hongrie. Les armoiries du sceau de Dan II ont obligé l'auteur à chercher l'explication de cette coïncidence. Celle-ci ne fut pas longue à trouver, vu l'origine roumaine bien connue de Ianco de Hunedoara. Cette origine se trouve à Argeș, c'est-à-dire justement là où fut le berceau de la dynastie des Basarab. Les querelles interdynastiques en Valachie ont obligé maint membre de la famille des Basarab à prendre le chemin de l'exil. Parmi ces émigrants il y eut les ancêtres de Ianco. Son père, Voico, reçut en 1409 une importante donation de la part du roi Sigismond en récompense de remarquables services rendus. Plus tard, Ianco et son fils, le roi Matyas allaient devenir des personnages proéminents de l'histoire universelle.

Un autre personnage important de la vie culturelle et ecclésiastique fut Nicolas Olah, primat de Hongrie, dont d'origine remonte, elle aussi, à Argeș, dans une célèbre famille de Valachie. Lui aussi fut un descendant des Basarab, comme le montrent les témoignages qu'il invoque lui-même et son diplôme d'ennoblissement. Ses ancêtres avaient fui la Valachie à cause de persécutions au sein de la famille régnante.

En conclusion, les armoiries au corbeau tenant un anneau dans son bec furent détachées des armoiries de la maison régnante de Valachie, pour invoquer ses possessions au-delà des montagnes. A l'époque de ses pérégrinations en Transilvanie, Dan II adopta ces armoiries pour exprimer ses revendications. Elles devinrent donc les armoiries d'une branche de la dynastie des Basarab dont faisaient partie tant les ancêtres de Ianco de Hunedoara que ceux de Nicolas Olah. Par la suite, les liens entre ces deux familles furent resserrés par des alliances. Il est donc démontré, à l'aide de l'héraldique, que les familles Huniade et Olah étaient roumaines et originaires de la Valachie.